

"Els cims del segle XXI". Pregó d'obertura del VI Congrés Excursionista Català a càrrec de l'escriptor Pep Coll

“Els cims del segle XXI”

Quan el món era jove, el cim de les muntanyes estava reservat als déus. El cim de la muntanya més alta de la Terra, era la morada de la deessa tibetana Chomolungma, que vol dir mare del món. Per l'altra banda del Nepal, la deessa era coneguda com Sagarmatha, que vol dir deessa del cel. A l'antiga Grècia, la plana major dels déus, tots els galàctics com si diguéssim, vivien al capdamunt de l'Olimp, i les muses en una muntanya més baixeta anomenada Parnàs. En canvi, la religió jueva de la qual també som fills, no situa Jahvé a cap muntanya concreta. Amb tot, el déu dels jueus i dels cristians escull el cim de les muntanyes per manifestar-se als humans, per exemple el Sinaí o el mont Tabor. I el mateix fill de Déu escull la muntanya com a indret més adequat per adreçar el seu millor sermó a la multitud, i el Calvari per morir.

Ben aviat els humans es van interessar pels cims de la muntanyes. El primer home de qui tenim constància escrita que va arribar al cim d'una muntanya fou el patriarca Noé. De fet, l'avantpassat de tots nosaltres. I el patriarca va escalar la muntanya servint-se d'un mitjà realment increïble, ni més ni menys, que d'una barca. De debò que no m'ho invento, ni és cap llegenda, ho diu la Bíblia i per tant això va a missa. El llibre del Gènesi diu literalment que després del diluvi, l'arca de Noé va reposar sobre les muntanyes d'Ararat. I no us imagineu pas una muntanya baixeta de la Galilea, sinó una senyora muntanya de l'actual Turquia que sobrepassa els cinc-mil metres d'altura. Per fer-vos una idea, és com si el vell patriarca amb la seua parentela i tot aquell carregament de bèsties aparellades, arribés al cim del Mont Blanc. Noé doncs, a part de ser el primer pagès, pel fet de plantar una vinya i en conseqüència, convertir-se al cap de poc en el primer borratxo de la història, té el gran mèrit de ser el primer alpinista de la humanitat, mèrit aquest que molt pocs li han reconegut. Noé va desembarcar al cim de la muntanya perquè era l'únic lloc de la Terra on poder posar els peus a terra. La resta del món era un mar que ho ofegava tot. I aquesta sensació la tenen encara avui els excursionistes que aprofiten el cap de setmana per fugir a la muntanya.

Hi ha altres motius per pujar a les muntanyes. Per entendre'ls millor, ens haurem de fixar en una altra ascensió mítica, tot i que no tan famosa, ocorreguda molts segles després del diluvi. En aquest cas el protagonista no va ser cap patriarca bíblic, sinó el mateix rei d'Aragó. Pere el Gran va pujar al cim del Canigó cap a finals del segle XIII, segons algun historiadors l'any 1276. Fa doncs, més de set-cents anys, quan les muntanyes del Canigó no eren encara tan fresques ni regalades com canten avui els orfeons. El cronista italià Salimbene de Parma va escriure una ressenya en llatí d'aquesta primera ascensió a la muntanya més mitificada dels Pirineus, que avui pertany a l'Estat francès. Antigament és considerava com la més alta de Catalunya. Se'n contaven tota mena d'històries fantàstiques. Els qui havien viatjat al peu de la muntanya deien que hi habitaven les encantades, dones de bellesa extraordinària que rentaven la bugada als estanys i l'estenien per les congestes al clar de lluna. Ningú havia pujat mai fins al cim. Uns deien que a dalt de tot estava infestat de dimonis, altres, que hi havia un drac monstruós que guardava un fabulós tresor.

Conta la crònica que quan el rei Pere d'Aragó va assabentar-se que ningú havia pujat al cim de la muntanya, va dir que ell tenia la intenció de fer-ho, que volia saber què hi havia a dalt. Acompanyat de dos cavallers, els més valents de la cort, i ben proveït d'armes, de queviures i de roba d'abric, van partir tot tres cap a la muntanya. Passat l'últim poble de la vall quan es va esborrar el camí, van descavalcar i van continuar a peu boscos i barrancs a través. La pujada era interminable: quan arribaven al capdamunt d'un serrat, n'apareixia un altre davant seu i després un altre. Com si fossin esglaons de pujar al cel. Va arribar un moment que es van ficar dins d'un núvol de tempesta que cobria la part alta de la muntanya. Els cavallers, veient com els llamps espetegaven aquí i allà que feia feredat, van dir al rei que pel seu bé més valdria girar cua cap avall. El rei Pere, que no coneixia la paraula retirada, va replicar:

-Vull saber què hi ha al cim d'aquesta maleïda muntanya. Vull veure com són les criatures que hi habiten, per horribles que siguin. Si Alexandre el Magne va posar els peus en terres desconegudes, amb més motiu els he de posar jo damunt un tros de terra del meu regne. –I els animava a continuar amunt.

A cada passa la tempesta esdevenia més fosca i espantosa. Els dos cavallers, a banda d'anar cagats de por pels llamps que cada vegada els espetegaven més a prop, no podien amb l'ànim de tan cansats. El rei Pere, vist que no seguien, va dir:

-Espereu-me aquí. M'hi arribaré jo sol al cim.

Va continuar tot sol costes amunt per englevats que relliscaven, per tarteres inacabables, i a l'últim grim pant per penya-segats de roca, fins que va arribar al lloc més elevat de la muntanya. Va saber que havia arribat al cim perquè ja no es podia pujar més. Al seus peus hi havia un estany. Hi va tirar una pedra i les aigües negres va començar a bullir com la mar grossa i a l'acte, en va sortir un drac enorme que volava entre els núvols llençant alenades de foc que empudegaven l'aire.

El rei no es va quedar gaire estona al cim. El temps de recobrar l'alè perdut en la pujada, mentre contemplava el vol del drac per damunt les aigües fosques de l'estany, envoltat d'una crestallera de roques. Al cap d'una mica doncs, el rei va tirar avall i en quatre salts va reunir-se amb les cavallers. L'alegria de veure'l arribar sa i estalvi es va multiplicar per mil quan van saber que havia arribat al cim i que hi havia pogut contemplar meravelles esfereïdores. La gesta de l'ascensió del rei s'escampava arreu dels pobles i ciutats que travessaven en el viatge de retorn, fins que va arribar a Barcelona.

La veritat és que l'aventura reial no va aixecar gaire entusiasme entre els barcelonins, ni entre els seus contemporanis. Remugaven que de què havia servit una empresa tan costosa i arriscada a la muntanya dels dimonis, si el rei no hi havia trobat cap tresor i n'havia tornat amb les mans buides. Quan algú gosava insinuar-li amb bones paraules quin era a fi de comptes el profit material de tal gesta, el rei Pere responia que cap, que només volia trepitjar la part més alta dels seus dominis i veure què hi havia allà dalt. A d'altres barcelonins no els cabia al cap per què el rei, en comptes de lluitar amb el monstre, havia girat cua cap avall. Per què s'havia deixat perdre l'ocasió de matar el drac, emulant la gesta del comte Guifré a Sant Llorenç del Munt o d'en Soler de Vilardell a Sant Celoni, i d'altres herois antic matadors de dracs?

-I per què l'havia de matar, el drac? –responia el bon rei Pere- No em va pas atacar ell. Ni feia mal a ningú, ni a bèsties ni a persones. Ni tenia segrestada cap princesa.

En definitiva, que l'aventura del Canigó va ser incompresa pels seus contemporanis i no li va comportar en vida ni fama ni glòria. Amb els segles, els amants de les ciències han elogiat la curiositat del rei, els excursionistes li han reconegut la primera ascensió documentada a una muntanya europea, els ecologistes, en fi, li han agraït que sabés sacrificar el lluïment personal i respectés la vida d'un monstre pacífic en perill d'extinció.

Alguns comentaristes veuen en aquest gest una prova més de l'actitud pragmàtica, o sigui assenyada, dels catalans. Segons aquesta teoria, el rei, escarmentat d'altres vegades, davant d'un monstre més poderós que ell, ja que procedeix de la poderosa França o de Castella, sap que en un enfrontament cara a cara té les de perdre, i opta per retirar-se discretament.

Tot això són interpretacions sense cap ni peus. Els amants de la muntanya, sabem que la retirada del rei Pere no va ser per covardia, ni per prudència, ni per respecte al monstre ni per altres raons de l'estil. El rei, senzillament, comença la baixada perquè ja havia fet el que ell volia, el més important que pretenia fer, o sigui, havia fet el cim. Nosaltres sabem què això és el què importa. La satisfacció que sents a l'arribar al cim és tan immensa que no la treu ningú, de manera que poc importa que nevi, com que caiguin llamps; que de l'estany surti una encantada que et fa l'ullet, com que el que surti sigui un monstre volador traient focs pels queixals.

La gesta del rei Pere ens ajuda a entendre moltes de les motivacions que empenyen els homes i les dones cap al cim, aparentment estèril, de les muntanyes. A part de la importància d'arribar al cim que hem esmentat, trobem la curiositat per conèixer un indret considerat inaccessible del país; per saber què hi ha allà dalt, o la demostració de valor davant dels cavallers (per alguna cosa, ell és el rei. I en aquella època, els reis no només havien de saber llegir i esquiar com els d'avui dia). Hi trobem de més a més, l'afany d'assolir una glòria comparable a les gestes d'Alexandre el Magne; o i també, (no cal per què amagar-ho), les ganes de reunir-se amb els companys que s'han quedat a mig camí i refregar-los pels morros que ell ha aconseguit arribar al cim.

Per afegir noves motivacions a la febre muntanyera, hem de fer un salt de cinc-cents anys, que ens porta a finals del segle XVIII. Amb l'inici de la Revolució Industrial, quan el fum de la primeres fàbriques angleses empudega les ciutats, o el fum de les locomotores embruta les ondulacions fins llavors verdíssimes de les planures d'Anglaterra, els més privilegiats comencen a fugir cap al les muntanyes dels Alps a la recerca d'aire pur i de paisatges nets. Els nous descobriments de les ciències experimentals, com la física, la geologia o la biologia, desperten la curiositat científica, alhora que el moviment romàntic descobreix el valor de les ruïnes del passat, o sigui la passió per l'arqueologia. Cap a mitjans del XIX, els balnearis francesos dels Pirineus, s'omplen de pacients afectats per aquesta febre renovada. Una fauna diversa on no hi falta l'artista tuberculós, ni l'escriptor bloquejat que busca nous motius literaris, ni l'aventurer amant d'emocions fortes, ni l'aristòcrata arruïnat, ni l'esposa del multimilionari parisenc, que tot d'una ha descobert en les excursions a la muntanya una forma més efectiva de matar l'avorriment.

L'esperit excursionista però, va més enllà del deler de pujar muntanyes, de sortir a conèixer qualsevol indret del territori. L'autèntic esperit excursionista implica el grup, la companyia d'altres persones. Organitzar plegats la sortida, compartir les incomoditats

del viatge d'aproximació, la conversa, la suor de la pujada i l'aigua de la cantimplora. Fa justament cent anys quan va tenir lloc a Lleida el primer congrés excursionista, el coneixement del territori, la disposició de material, les dificultats de desplaçament no estaven a l'abast de tothom. La gent de ciutat, afeccionada a la muntanya, necessàriament havien de fer-se socis d'alguna entitat excursionista.

Avui tot això ha canviat. La informació sobre rutes i itineraris, el mitjans de transport, el material, necessari, són a l'abast de tothom. Qualsevol parella, o grup d'amics, o companys de feina, qualsevol entitat esportiva, cultural, gastronòmica o del que sigui, pot organitzar una sortida. Alguns fins i tot pensen que aviat per sortir d'excursió, ni tan sols ens caldrà moure de la ciutat. Que de casa estant amb una mena de Google Earth perfeccionat amb pantalla d'alta resolució podrem visitar qualsevol indret. I si trobem a faltar l'exercici físic, podem córrer damunt la cinta o pedalejar muntats en una bicicleta estàtica...

Davant d'aquests fets i d'altres que no enumero, no falten profetes augurant un futur negre per a les entitats excursionistes. No els hem de fer gaire cas. El futur a mitjà termini és del tot imprevisible. En tot cas, la pervivència de les entitats centenàries dependrà de seva la capacitat per saber-se adaptar als nous temps. Els pares d'aquests profetes de la nova era virtual, els anys 70 del segle passat anunciaven la mort immediata del teatre, escombrat deien, pel cimemascope i el tecnicolor. Doncs bé, va resultar deu anys més tard a Barcelona es començaven tancar sales de cine i s'obrien nous teatres. Els anys 90, un entrenador expert en futbol, i per tant, savi en qualsevol altra cosa, pontificava que seria un error ampliar el camp del Barça, que el futur era la televisió, de manera la majoria d'afeccionats s'estimarien més quedar-se a casa i veure el partit escarxofats al sofà. Han passat vint anys i mai s'havien omplert tant els estadis de futbol com avui. I encara un darrer exemple. L'any 1994 quan es va cremar el Liceu, algun d'aquests profetes mediàtics opinava que, ben mirat, aquest era el millor final per un gènere caduc del segle XIX i que eren malaguanyats els diners per reconstruir-lo com a teatre d'òpera. Poc després, va resultar que el nombre d'afeccionats a l'òpera va créixer de manera espectacular.

La revifalla del teatre, de l'òpera i d'altres espectacles en directe són símptomes clars d'un cert cansament dels espectacles que en podríem dir de realitat virtual. Com més es perfeccionen tècnicament, més irreal ens semblen. Com que ens poden fer veure les coses més inversemblants i fantàstiques, ha arribat el moment que ni ens sorprenen, ni en els creiem gaire. I d'aquí, aquest retorn als espectacles en directe. L'emoció de tenir els actors davant teu, de saber que d'un moment a l'altre es poden equivocar, que la soprano canta per tu sense micros ni play-backs ni altres trampes de les gravacions, i que aquesta interpretació no la repetirà mai més. Heràclit, un dels primers filòsofs, deia que mai no ens banyem al mateix riu. De mateixa manera al teatre mai no assistim a la mateixa representació de *Terra Baixa*, ni escoltem la mateixa *Traviata*, encara que els intèrprets siguin els mateixos que la darrere vegada que hi vam anar. Mai no ens banyem al mateix riu, com tampoc no fem mai la mateixa excursió, encara que repetim l'itinerari del mapa. De fet, no hi ha cosa més a les antípodes de la realitat virtual que una excursió a la muntanya. Insisteixo doncs, orelles sordes als profetes de realitats virtuals. I compte amb els canvis profunds que s'han produït al món d'ençà d'aquell primer congrés excursionista celebrat a Lleida l'any 1911.

En aquella època, la majoria de catalans el diumenge el matí es llevaven tard i després posaven ben mudats per anar a missa. Avui els néts o els besnéts d'aquestos mateixos catalans es lleven d'hora, es vesteixen amb un xandall o unes malles i van a córrer pel parc més proper. Altres van al poliesportiu a jugar un partit. El culte al cos ha substituït el culte religiós; l'acte social de la missa s'ha transformat en un acte social competitiu. La majoria dels que corren tot sols, ho fan per necessitat, no perquè siguin uns individualistes empredreïts. ¿De què els serveix estar en forma, si no els veu ningú, si no ho poden demostrar ni als amics? Per altra banda, l'autosuficiència i individualisme creixent de la cultura occidental, crea la necessitat de pertànyer a un grup, de córrer amb amics, ni que sigui amb desconeguts. D'aquí l'èxit de les curses i caminades col·lectives, les noves processons dominicals que omplen les vies urbanes de penitents mig despullats, vestits de coloraines. L'èxit també del camí de Santiago, la peregrinació laica que tanta embranzida ha agafat aquest darrers anys, en la qual el menys important és arribar a Compostel·la i besar el sant.

Fa cent anys quan va tenir lloc el primer congrés a Lleida, hi havia tan sol una classe de persones disposades a sortir d'excursió. Mascles urbans, majoritàriament barcelonins, d'entre 25 y 50 anys d'edat, d'un determinat nivell econòmic i cultural. El que ara se'n diu la infantesa no existia llavors. Les criatures eren personetes a mig fer, sense cap consideració especial. Les sortides familiars, sovint amb finalitats didàctiques, és un fenomen relativament recent, que les entitats excursionistes hauran de tenir molt en compte. Tampoc existia la tercera edat, aquesta època daurada de la vida cada cop més extensa, que s'allargassa des de la jubilació anticipada fins a la residència geriàtrica. Abans en deien retirats, avui en canvi, de l'única cosa que es retiren és d'anar a la feina. Davant la recomanació del metge de fer exercici físic, no tots els jubilats es conformen a jugar a la petanca, a sortir a plegar bolets els dies de cada dia, o a caminar una estona pel parc amb dues veïnes de l'escala. N'hi ha més del que sembla, i tal com van les coses, encara n'hi haurà més en el futur, segons la majoria de pronòstics. Esperançadors o pessimistes, depèn de com es miri. En tot cas, potser les entitats excursionistes haurien de començar a tenir-los seriosament en compte. Plantejar-se, posem per cas, que les sortides no s'han programat necessàriament en cap de setmana, sinó qualsevol altre dia. Fa anys molts pobles petits bé que van passar la festa major, el dia de l'aplec i altres celebracions al cap de setmana perquè hi poguessin assistir els descendents del poble o altres que vivien a la ciutat.

I parlant del pobles, també la relació entre les ciutat i les zones rurals ha canviat, i segurament hauria de canviar més. L'excursionisme és un fenomen que té un origen urbà. A principis del segle XX, els excursionistes de Barcelona o de Lleida arribaven en un poblet dels Pirineus, com qui desembarca en una illa d'indígenes. Indígenes però, que ignoraven els indrets més espectaculars del territori. El nadius miraven amb curiositat aquells forasters carregat de motxilles, com si fossin marcians. "Al capdamunt de la penya voleu puïar? remugava el pastor "Que se us hi perdut allà dalt?"

La distinció entre una Catalunya urbana i una altra de rural ja és cosa del passat. Avui la cultura urbana ho envaeix tot. En realitat, el nostre petit país està format per Barcelona, les seves barriades i les seves urbanitzacions extremes. Als ciutadans que viuen tot l'any a les urbanitzacions i coneguts encara com pagesos, també se'ls ha encomanat la vocació excursionista. Coneixen el territori millor que els forasters, valoren també indrets on no pasturen les vaques, i hi organitzen sortides. Les entitats excursionistes de ciutat ho haurien de tenir en compte, sobretot a l'hora de programar una activitat que

comporti un desplaçament considerable de forasters. S'ha de comptar amb la col·laboració de la gent del país. I en aquest sentit, m'agrada esmentar l'exemple de la Cuita el Sol, organitzada pel Centre Excursionista de Lleida, però amb una participació tan intensa dels veïns de la Vall Ferrera, que ja la consideren com un festa tradicional de la vall.

Finalment, han aparegut les dones. Fa un cent anys, tan sols unes poques dones singulars i de vegades mal vistes, s'atrevien a sortir d'excursió amb els homes. Aquests darrers anys la dona ha irromput amb força en el món associatiu. El segle XXI serà, diuen, el segle de les dones. Esperem que no es tracti tan sols d'una substitució igualitària de càrrecs, o d'un repartiment de responsabilitats, sinó d'un canvi profund de mentalitat, millor dit, de sensibilitat. Esperem que els suposats valors masculins com la competitivitat, el poder, la victòria en l'esport, avui indiscutibles, siguin contraposats amb els nous valors de l'esperit femení. En el món de l'excursionisme, la dona hi té molt a aportar. Abans, a propòsit de la l'ascensió del rei al Canigó, ponderava la sensació suprema d'arribar al cim de la muntanya. Segurament es tracta d'un valor masculí. No vull dir que a les dones no els agradi de fer cim, però no tenen la sensació de fracàs que tenim els homes, si per l'impediment que sigui no hi arriben. I dic al cim, com podria dir al lloc que en programar l'excursió s'havia previst. Per elles, hi ha coses de l'excursió més importants que arribar al cim. De manera que l'any 2111, la dona que faci el pregó del segon centenari del congrés excursionista de Catalunya (perquè llavors serà una pregonera, n'estic segur) no parlarà de déus que viuen al capdamunt de les muntanyes, ni de profetes que hi desembarquen, ni de reis que només pensen pujar al cim, sinó de coses més humanes i importants de l'excursionisme.

Bé, no us atabalo més. Desitjo que l'espai reflexió del congrés de les entitats excursionistes que avui encetem doni molts fruits, que assegurí com mínim cent anys més d'intensa activitat excursionista. La Catalunya actual deu molt al moviment excursionista iniciat fa més d'un segle. Entre altres valors, ha servit per orientar el país. I en aquest sentit, trobo prou encertada la idea que la placa commemorativa del Congrés que hem descobert fa un moment al Castell del Rei, sigui precisament un gravat de la Rosa dels Vents. Dintre de poc arribarà, arribarà la boira. Mals auguris anuncien que enguany arribarà exactament el dia 20 de novembre, que no només cobrirà la plana de Lleida i que en tenim per dies. Així doncs, els catalans necessitarem més que mai saber on tenim el nord.

Per molts anys, amics, i endavant amb la feina!

Pep Coll, Lleida 5 d'octubre de 2011

